

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Ústav speciálněpedagogických studií

TOMÁŠ HRADIL

3. ročník – kombinované studium

Obor: Speciální pedagogika pro výchovné pracovníky

**MIMOŠKOLNÍ ZÁJMOVÁ ČINNOST U DĚTÍ V DĚTSKÝCH
DOMOVECH**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Tichá, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a vyznačil jsem veškeré použité prameny a literaturu.

Olomouc 2011

Tomáš Hradil

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Zuzaně Tiché, Ph.D. za odbornou pomoc, poskytnutí cenných informací i rad při zpracování mé bakalářské práce a za ochotu a trpělivost, kterou mi projevila.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 VOLNÝ ČAS.....	8
1.1 Volný čas a jeho význam	8
1.2 Sdružení a společenské organizace	9
1.2.1 Školní družiny a školní kluby	9
1.2.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže	10
1.3 Další organizace zabývající se výchovou ve volném čase.....	12
1.3.1 Junák	12
1.3.2 Pionýr.....	13
1.3.3 Tělovýchovné a sportovní organizace	14
1.4 Volný čas dětí s mentálním postižením.....	15
2 MENTÁLNÍ RETARDACE.....	16
2.1 Vymezení základních pojmů.....	16
2.2 Klasifikace mentální retardace.....	18
2.3 Charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace	19
2.3.1 Lehká mentální retardace, IQ 50 – 69 (F70).....	20
2.3.2 Středně těžká mentální retardace, IQ 35 – 49 (F71)	21
2.3.3 Těžká mentální retardace, IQ 20 – 34 (F72).....	22
2.3.4 Hluboká mentální retardace, IQ je nižší než 20 (F73)	22
2.3.5 Jiná mentální retardace (F 78).....	23
2.3.6 Nespecifikovaná mentální retardace (F79).....	23
2.4 Specifika u jedinců s mentální retardací	23
3 DĚTSKÉ DOMOVY PRO DĚTI A MLÁDEŽ	25
3.1 Zvláštnosti pedagogické činnosti v dětských domovech	25
3.1.1 Příprava na vyučování	26
3.1.2 Volný čas.....	26
3.1.3 Volný čas u dětí s mentálním postižením	27
3.1.4 Sebeobslužné činnosti.....	27

4 MIMOŠKOLNÍ AKTIVITY U DĚTÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA ZLÍN - LAZY	28
4.1 Dětský domov Zlín - Lazy.....	28
4.2 Děti z dětského domova Zlín - Lazy.....	31
4.3 Zájmové kroužky v dětském domově Zlín - Lazy	32
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ V DĚTSKÉM DOMOVĚ ZLÍN- LAZY	33
5.1 Kazuistika 1.....	34
5.1.1 Rodinná anamnéza.....	35
5.1.2 Osobní anamnéza.....	35
5.2 Pozorování 1.....	39
5.2.1 Závěr pozorování.....	40
5.3 Kazuistika 2.....	40
5.3.1 Rodinná anamnéza.....	40
5.3.2 Osobní anamnéza.....	41
5.4 Pozorování 2.....	45
5.4.1 Závěr pozorování.....	46
5.5 Kazuistika 3.....	47
5.5.1 Rodinná anamnéza.....	47
5.5.2 Osobní anamnéza.....	47
5.6 Pozorování 3.....	51
5.6.1 Závěr pozorování.....	52
ZÁVĚR.....	52
SEZNAM LITERATURY.....	54

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je mimoškolní zájmová činnost u dětí v dětských domovech. Dané téma jsem si zvolil na základě dlouholeté praxe a spousty zkušeností, které s touto problematikou mám. U dětí s mentálním postižením pracuji již osmým rokem a velmi rád při mé práci pozoruji, jaké změny se u těchto dětí projevují a to v jejich chování, stupni vzdělávání, získávání zkušeností a dovedností. Rád pozoruji, jak velký vliv má samotná výchova těchto dětí na zmírňování následků jejich mentálního postižení.

Rozvoj celkové osobnosti dítěte je dle mého názoru v přirozeném prostředí nejdůležitější. Dítě si samo zvolí oblast zájmových činností, která jej zajímá a rozvíjí v sobě daný potenciál pro určitou oblast. Ve vzdělávacím procesu je dítě rozvíjeno také individuální formou, ale především je vzdělávání zaměřeno na rozvoj vědomostí a dovedností. Ve vzdělávacím procesu jde zejména o výsledky, ale ve volnočasových aktivitách je jen na dítěti, kterou zájmovou oblast si zvolí, zda se v zájmovém kroužku bude aktivně zapojovat, nebo se bude jen pasivně účastnit. Dítě není nuceno podávat výkony, je jen vhodně motivováno k projevení své vlastní iniciativy.

Právě proto jsem se rozhodl provést pozorování ve volnočasových činnostech a zájmových kroužcích, kde se dítě chová nejpřirozeněji. Dají se zde lehce pozorovat úspěchy, pokroky a rozvoj celkové osobnosti dítěte.

Cílem mé bakalářské práce je pozorováním zjistit, jaký vliv na osobnost dítěte má vhodně zvolená volnočasová aktivita, do jaké míry může pomoci při rozvíjení jeho schopností, vědomostí a dovedností. Zjistit, jaký vliv má zvláště u jedinců s mentálním postižením a zda dokáže minimalizovat sekundární i terciární následky jejich postižení.

V mé bakalářské práci jsem se zaměřil na mimoškolní zájmovou činnost u dětí s různými stupni mentálního postižení. V teoretické části se věnuji druhům volnočasových aktivit a zaměřuji se na střediska a organizace, které tyto volnočasové aktivity poskytují. Rozhodl jsem se vymežit

základní pojmy týkající se mentálního postižení, jeho stupně a specifika. Na závěr mé teoretické části se věnuji práci a pedagogické činnosti v dětských domovech, také zde objasňuji základní poslání dětských domovů.

Praktická část obsahuje výzkum, který jsem provedl metodou dlouhodobého pozorování a podrobně jsem zpracoval tři případové studie u předem vybraných a pozorovaných jedinců.

1 VOLNÝ ČAS

Volný čas je definován velkým množstvím odborníků, jejichž názory se určitým způsobem prolínají a překrývají, ale do jisté míry se i odlišují. První vymezení volného času pochází z období starověkého Řecka a to filosofem Aristotelem, který chápe volný čas jako čas na rozumování, čtení veršů, setkávání se s přáteli a poslouchání hudby, nemá nic společného s lenošením a nicneděláním. (www.wikipedia.org)

1.1 Volný čas a jeho význam

Volný čas je čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku). Na výchovu a vzdělávání ve volném čase je zaměřena pedagogika volného času (Průcha, 2003).

Děti nemají ještě dostatek zkušeností s využíváním svého volného času, proto je třeba nenásilnou formou nabízet mnoho různých činností, vést je k vhodnému výběru, který je danému jedinci vlastní. Je velmi důležité pedagogické vedení. Pro výběr vhodné volnočasové aktivity je důležité kritérium: věk dítěte, mentální a sociální vyspělost a také záleží na rodinném zázemí. Prostředí, ve kterém děti tráví volný čas, může být také různorodé: školní družiny, různé instituce a organizace, i rodina (Pávková, J. a kol., 2001).

Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty.

1.2 Sdružení a společenské organizace

Po skončení školního vyučování má dítě mnoho možností, kde trávit volný čas. Existuje široká nabídka různých institucí, které zajišťují vyplnění volného času. Jedná se např. o školní družiny, školní kluby, centra volného času, lidové školy umění a další společenské organizace a občanská sdružení.

1.2.1 Školní družiny a školní kluby

Tato výchovná zařízení jsou základní formou výchovy mimo vyučování a péče o děti zaměstnaných rodičů v průběhu školního roku. Výchovná zařízení fungují dle potřeby i o prázdninách. Školní družiny jsou určeny pro žáky 1. - 5. ročníku. Školní kluby jsou určeny žákům 6. - 9. ročníků.

Funkce školních družin a školních klubů

Školní družiny a školní kluby mají předpoklady k pravidelnému a každodennímu pedagogickému ovlivňování volného času žáků, neboť vychovatelé:

- jsou se žáky v každodenním styku,
- mohou působit na většinu žáků bez ohledu na sociální postavení rodiny,
- mají možnost pravidelného kontaktu s rodiči,
- pro své výchovné působení v době mimo vyučování mají vhodnou kvalifikaci,
- jsou členy pedagogické rady, spolupracují s vedením školy a ostatními pedagogy.

Výhodou je také blízkost školy a bydliště žáků i postavení školy jako koordinátora zájmové činnosti v místě působnosti. Prostředí školy je žákům důvěrně známé a poskytuje možnosti k realizaci všech typů činností ve volném čase (odpočinek, rekreace, zájmová činnost, společensky prospěšná činnost) i přípravy na vyučování.

Přesto, že školní družiny a školní kluby jsou většinou organickou součástí školy a plní stejné funkce, jsou v jejich zaměření specifické rozdíly, které vyplývají z věkových odlišností žáků 1. a 2. stupně základní školy. Sociální funkce školních klubů v porovnání se školními družinami ustupuje poněkud do pozadí. Žáci vyšších tříd jsou již poměrně samostatní, mají i řadu povinností uložených rodiči a více možností k samostatnému využívání volného času mimo školu. Zatímco pravidelná

docházka menších dětí do školní družiny je mnohdy nutností danou potřebou zajistit základní péči a dozor o dítě, školní kluby naopak pracují zásadně na principu dobrovolné docházky žáků. O účasti ne jednotlivých typech činností ve školním klubu by se žáci měli rozhodovat samostatně a spolupracovat co nejvíce s vedoucím školního klubu při přípravě týdenních programů (participativní přístup). Náplň činností ve školním klubu by měla být natolik pestrá, aby si každý žák mohl vybrat činnost podle svého přání. Školní kluby v porovnání se školními družinami poskytují žákům více volnosti a samostatnosti v souladu s respektováním věkových zvláštností (Pávková, 2002).

1.2.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Středisky pro volný čas dětí a mládeže jsou domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností (dále DDM). DDM jsou zřizovány jako jedna z možných forem středisek pro volný čas dětí a mládeže ze zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Jejich posláním je naplňovat rekreační a výchovně - vzdělávací funkci širokou zájmovou působností. Jinou formou jsou stanice zájmových činností, které jsou specializované jen na konkrétní zájmové oblasti.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže jsou zařazovány do sítě škol a školských zařízení. Na základě tohoto zařazení vyplývá nárok na státní příspěvek na činnost. Zřizovateli DDM mohou být školský úřad, obec, církev, soukromý nebo jiný subjekt.

Náplň činnosti

Vyhláškou MŠMT ČR z roku 1992 č. 432/1992 Sb., o střediscích pro volný čas dětí a mládeže, byly stanoveny v § 2 tyto činnosti:

Pravidelná zájmová činnost

Je organizována v zájmových útvarech, což je obecné vyšší pojmenování zahrnující zpravidla některé z těchto označení:

Kroužek - je menší zájmový útvar, jehož činnost směřuje zpravidla na vnitřní obohacení členů, zaměřuje se na vnitřní život útvaru (např. rybářský kroužek, modelářský kroužek, čtenářský kroužek).

Jako **soubor** označujeme zájmový útvar, jehož činnost směřuje zpravidla k veřejné produkci výsledků činnosti (pěvecký, hudební, taneční, divadelní apod.). Zpravidla má závaznější strukturu a mívá více členů než kroužek.

Klub – je zájmový útvar s volnější organizační strukturou a s možnou převažující receptivní činností členů (filmový klub).

Oddíl - je zpravidla útvar sportovně založený, obvykle jde o turistické nebo tělovýchovné, většinou jsou součástí větších celků.

Kurz - je útvar s vymezenou délkou trvání - zpravidla kratší než jeden rok - a jeho činnost směřuje k osvojení určitého množství vědomostí či dovedností (kurz výpočetní techniky, kurz drhání, vaření apod.). Po ukončení kurzu může být účastníkům vydáno osvědčení o absolvování (Pávková, 2002).

Zájmová činnost příležitostná

Zahrnuje nabídku příležitostných nebo cyklických akcí výchovně vzdělávacího nebo rekreačního charakteru. Je řízena nebo organizována pedagogem a je časově vymezená. Jsou to soutěže, turnaje, výlety, zájezdy, exkurze, divadelní představení. Specifickou činností jsou příměstské prázdninové tábory. Je to nabídka různých akcí pro děti v období prázdnin (Pávková, 2002).

Nabídka spontánních aktivit

Nabídka spontánních aktivit dává možnost dětem vybírat činnosti, které nemají stanovený začátek ani konec, jsou pouze omezeny provozní dobou zařízení. Jsou to dětské herny, čítárny, sportoviště, dopravní hřiště, posilovny, poradenská a konzultační střediska. Pedagog pouze zajišťuje bezpečnost, poskytuje radu, konzultací může činnost motivovat (Pávková, 2002).

Práce s talentovanou mládeží

Vyhledávání talentů je v průběhu školní výuky limitováno počtem dětí ve třídách, strukturou vyučovacích předmětů a osnovami. Více možností dává výchova mimo vyučování a její zařízení (Pávková, 2002).

Prázdninová táborová činnost

Prázdninovou táborovou činností rozumíme organizovanou činnost s dětmi, mládeží i s rodiči a dětmi, provozovanou v době dlouhodobého volna – tj. o letních, jarních či vánočních prázdninách. Doba trvání tábora je zpravidla delší než pět dnů (Pávková, 2002).

1.3 Další organizace zabývající se výchovou ve volném čase

Mezi nejvýznamnější organizace, které se zabývají výchovou dětí a mládeže, ale i dospělých ve volném čase patří Junák, Pionýr, Sokol, Orel a další.

Sdružování dětí a mládeže vyžaduje dnes v národním i mezinárodním měřítku zvýšenou pozornost také proto, že klesá zájem mladých lidí o členství a pravidelnou činnost, zvláště ve strukturách s výraznějším ideovým zaměřením, s vymezenými pravidly členství a vnitřního fungování. Mnozí příslušníci mladé generace evropských zemí však o věci společné a veřejné i nadále projevují zájem, přestože se nechtějí stávat členy tradičních organizací; přednost přitom dávají vyjadřování svých názorů, postojů a praktickému jednání při příležitostných a jednorázových iniciativách a aktivitách (Paveláková, 2002).

1.3.1 Junák

V současné době skautské organizace působí ve více než 214 státech a teritoriích světa a sdružují na 39 milionů skautů a skautek. Skauting (WOSM) má ústředí v Ženevě, dívčí skautské hnutí (WAGGGS) sídlí v Londýně.

U nás hnutí založil A. B. Svojsík a z jeho iniciativy bylo nazváno Junák - český skaut. Organizace prodělávala složitý vývoj ovlivňovaný politickými událostmi. V roce 1938 měla organizace 67 tisíc členů, v roce 1939 však byla rozpuštěna. Po obnově v roce 1945 dosáhla během dvou let 178 tisíc členů; po únoru 1948 však musela opět ukončit svoji činnost. Tu obnovila v roce 1968, v letech normalizace byla však opět likvidována. V době totality skautská činnost pokračovala v exilu; v naší zemi se o skautské myšlenky tehdy opírala při své práci řada vedoucích působících v povolených sportovních a turistických oddílech. Nový rozvoj prožívá skautská organizace po roce 1989; v roce 2001 měla 55 tisíc členů všech věkových kategorií.

Posláním Junáka je působit na své dětské i dospělé členy a vést je k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti tak, aby byli připraveni plnit své povinnosti vůči bližním, společnosti, vlasti. Skauting podporuje vlastenectví, je však zároveň celosvětovou organizací vedoucí k bratrství mezi národy, globální odpovědnosti a k překonání úzkého nacionalismu. Prostředkem je činnost zaměřená zejména na turistiku a pobyt v přírodě, která junáky-skauty vychovává k praktickým dovednostem, družnosti a sebekázni.

Jedním z důležitých principů skautingu je družinový systém: výchovné působení probíhá především v malé skupině pěti až deseti dětí vedených dospívajícím rádcem jen o málo starším než děti. Tento systém využívá velkého vlivu vrstevnické skupiny a pozitivních vzorů věkově blízkých vedoucích; systém rádců naopak umožňuje participaci starších dětí, které se učí přijímat odpovědnost za druhé a za program (Paveláková, 2002).

1.3.2 Pionýr

Název sdružení původně označoval průkopníka, novátora. Dětská Pionýrská organizace, která byla součástí mládežnických organizací (Československého svazu mládeže, později Socialistického svazu mládeže) vznikla v roce 1949 jako obdoba sovětské dětské organizace a navazovala na levicově orientované předválečné organizace. Mezi její základní rysy patřily masovost a jednotnost. Současný Pionýr vznikl v době rozpadu jednotné organizace na počátku devadesátých let 20. století a navázal na své tradice z konce šedesátých let.

Definuje se jako demokratické, dobrovolné, samostatné, na politických stranách, hnutích a ideologiích nezávislé sdružení dětí, mládeže a dospělých. Zabývá se vzdělávací, kulturně-výchovnou, zájmovou a solidární činností, obhajobou a uspokojováním zájmů a oprávněných potřeb dětí a ostatních členů sdružení. Činí tak prostřednictvím rozmanité pravidelné celoroční činnosti kolektivů různorodého věkového složení nebo zájmového zaměření.

Každoročně nabízí rovněž bohatou soustavu místních, regionálních i celostátních aktivit: přehlídek, soutěží a letních táborů otevřených i pro nečleny organizace; tím obohacuje volnočasový život nejen svým členům, nýbrž také dalším dětem. V mezi

národních otázkách spolupracuje s levicovým mezinárodním hnutím Falken (Sokolů). V roce 2000 bylo v organizaci 24 tisíc členů, převážně dětí do 18 let (Paveláková, 2002).

1.3.3 Tělovýchovné a sportovní organizace

Velkou tradici a stále široký vliv mají zejména tělovýchovné a sportovní organizace. Nejdlejší tradici má **Sokol**, založený z iniciativy dr. Miroslava Tyrše v roce 1862. Usiloval o harmonický rozvoj tělesné, duševní i morální stránky osobnosti a následně ideálu zdravého, všestranně vyspělého národa. Sokol kromě tělesných cvičení vyvíjel také vzdělávací a osvětovou činnost. Vytvořil rovněž dlouholetou tradici všesokolských sletů jako velkých celonárodních slavností. Také současný Sokol organizuje tělovýchovnou činnost s dospělými, dětmi a mládeží (Paveláková, 2002).

Český svaz tělesné výchovy (ČSTV)

Je dobrovolným sdružením sportovních, tělovýchovných a turistických svazů s celostátní působností, tělovýchovných jednot a sportovních klubů i jejich sdružení, jsou-li ustavena jako občanská sdružení podle zákona o sdružování občanů č. 83/1990 Sb. Jeho posláním je podporovat sport, tělesnou výchovu a turistiku, sportovní reprezentaci České republiky a přípravu na ni, zastupovat a chránit práva a zájmy sdružených subjektů, poskytovat jim požadované služby a vytvářet ke vzájemné spolupráci potřebnou platformu.

V roce 2001 bylo v ČSTV v řádném i přidruženém členství 85 národních sportovních svazů, které si ponechávají značnou míru samostatnosti a svým členům vytvářejí podmínky pro provozování jednotlivých sportů. Dále ČSTV sdružoval přes osm tisíc tělovýchovných jednot a sportovních klubů. Dohromady sportovní organizace v jeho rámci měly asi 1,3 milionu členů. Děti je u nás v různých tělovýchovných a sportovních klubech registrováno asi 250 tisíc (Paveláková, 2002).

Orel

Je občanské sdružení, křesťanská sportovní organizace, která si dává za cíl podporu sportu pro všechny. Orel má 17.000 členů po 250 jednotkách, v tzv. župách, které působí po celé České republice a jejich počet je 23. Činnost Orla je založena na křesťanských hodnotách. Členství v Orlu je pro všechny, kteří respektují jeho stanovy.

Cílem Orla je vychovávat a podporovat dovednosti a schopnosti, které jsou využitelné v praktickém životě. Je to především spolupráce, vytrvalost. Orel se zabývá tradičními sporty, ale také v nabídce nechybí nové sporty. Nejrozšířenější sporty jsou florbal, fotbal, futsal, lehká atletika, plavání, stolní tenis a volejbal. Orel je pořadatelem mezinárodního tábora evropské federace FICEP; to je mezinárodní katolická sportovní federace. Je jejím členem, dále je členem Českého olympijského výboru a členem Všesportovního kolegia České republiky. Orel se nezabývá pouze sportovní činností, ale rozvíjí i kulturní aktivity. Patří sem divadlo, zpěv, výtvarné, literární činnosti apod. Orel organizuje tradiční poutě, nejvýznamnější je pout' na Svatém Hostýně (www.orel.cz).

Mezi další organizace, které působí v České republice, patří Česká tábornická unie (ČTU), Asociace turistických oddílů mládeže (A-TOM), Liga lesní moudrosti, Mládež Českého červeného kříže, Salesiánské hnutí mládeže (SHM), Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (SH ČMS), Křesťanské sdružení mladých lidí (YMCA v ČR) a mnoho dalších.

1.4. Volný čas dětí s mentálním postižením

Tak jako má volný čas dítě bez postižení, volný čas má i dítě s mentálním postižením. Jestliže je trend integrace lidí s mentálním postižením, tak jim musí být umožněno vykonávat i zájmové a rekreační aktivity. Mají stejné právo jako ostatní realizovat své zájmy ve stejném prostředí a stejným způsobem (Valenta, Müller, 2003).

Podmínkou pro vykonávání těchto aktivit je poskytnutí odpovídající společenské podpory. Mohou to být různé služby v institucích zabývajících se edukací osob

s mentálním postižením, ale i třeba ve střediscích pro volný čas. „Ta lze vytvořit třeba při školských zařízeních (nebo samostatně) a jejich hlavní náplní by mělo být organizování rozličných zájmových útvarů pro intaktní i handicapovanou populaci“ (Valenta, Müller, 2003).

2 MENTÁLNÍ RETARDACE

V této kapitole bakalářské práce bude objasněn základní pojem mentální retardace, vlivy a příčiny, které se podílejí na vzniku mentálního postižení. Stručně se charakterizují jednotlivé stupně mentální retardace, kategorizace a klasifikace postižení. V závěru jsou popsána specifika osobnosti dle různého stupně mentální retardace.

2.1 Vymezení základních pojmů

V roce 1959 se v Miláně konala konference Světové zdravotnické organizace (WHO), na níž se zástupci jednotlivých oborů zabývajících se problematikou jedinců s poruchami intelektu z nutnosti sjednotit pojmové a terminologické vymezení daného jevu dohodli na používání zastřešujícího termínu **mentální retardace**. Má interdisciplinární charakter a zasahuje do všech oblastí života postiženého jedince – lékařské, psychologické, pedagogické, sociální po celý jeho život (Pipeková, 2004).

Vymezení pojmu mentální retardace má velký význam jak teoretický, který spočívá v přesné klasifikaci podstatných znaků stavu, tak i praktický, neboť terminologická přesnost přispívá k rozhodování při stanovení odpovídajícího způsobu speciálně pedagogické péče (Krejčířová, 1992).

Termín mentální retardace znamená opožděnost rozumového vývoje, je odvozen z latinského *mens*, 2.p. *mentis* – mysl, rozum a retardace z latinského *retardatio* – zdržet, zaostávat, opoždovat. Problémy se stanovením definice mentální retardace jsou od vzniku tohoto termínu.

Definice mentální retardace:

- *„Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostacích genetických vloh; na porušeném stavu anatomicko-fyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání; na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace senzorické, emoční a kulturní; na deficitním učení; na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace a stresu; na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti“ (Dolejší, 1973, str. 36).*
- *„Mentální retardaci lze definovat jako vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí demonstrující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální i postnatální etiologií „(Valenta, 2003, str. 14).*
- *„Mentální retardace je mentální postižení charakterizované jako trvalé snížení rozumových schopností, jehož příčinou je organické poškození mozku. U jedinců mentálně retardovaných dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování“ (Průcha, 2003, s. 120).*
- *„Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí postihující jedince ve všech složkách jeho osobnosti – duševní, tělesné i sociální. Jde o stav trvalý, vrozený nebo částečně získaný“ (Pipeková, 2006, s. 269).*
- *„Mentální retardace je souhrnné označení vrozeného defektu rozumových schopnost “
*„Mentální postižení nejčastěji chápeme jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje (méně než 70% normy), přestože byl takovýto jedinec přijatelným způsobem výchovně stimulován, to zároveň souvisí se snížením či změnou dalších schopností a odlišností ve struktuře osobnosti. Charakteristická je nízká úroveň rozumových schopností, nedostatečný rozvoj myšlení, omezená schopnost učení s obtížnější adaptací na běžné životní**

podmínky. Postižení je vrozené a trvalé, přestože je v závislosti na etiologii možné určité zlepšení.“(Vágnerová, 1999, str. 146).

Etiologie (příčiny vzniku) mentální retardace

Mentální retardace může vzniknout ve třech obdobích:

- prenatálním (před narozením dítěte) :
 - infekci matky během těhotenství,
 - životní styl matky,
 - úrazu.
- perinatálním (během porodu nebo těsně po něm):
 - porod může být protahovaný (dlouhotrvající),
 - může dojít k hypoxii plodu, tedy k nedostatku kyslíku atd.
- postnatálním (po porodu do 2 let věku dítěte):
 - infekce,
 - úrazy,
 - záněty mozku,
 - těžká žloutenka,
 - špatná výživa.

(www.wikipedia.org)

2.2 Klasifikace mentální retardace

V současné době se používá členění podle desáté decenální revize Světové zdravotnické organizace (dále jen WHO) z roku 1992 s platností od 1. 1. 1993. Mentální retardace patří do oboru psychiatrie, proto má jako první označení písmeno F. Oddíl F70 – F79 je pak celý věnován mentální retardaci a toto označení je považováno za základní kód. Hlavním hlediskem, které se zde používá, je opět stanovení inteligenčního kvocientu (tab. 1).

Tabulka č. 1: Klasifikace mentální retardace dle WHO (www.uzis.cz)

F 70	Lehká mentální retardace
	IQ se pohybuje přibližně mezi 50 až 69 (u dospělých odpovídá mentálnímu věku 9 – 12 let). Stav vede k obtížím při školní výuce. Mnoho dospělých je ale schopno práce a úspěšně udržují sociální vztahy a přispívají k životu společnosti.
F 71	Středně těžká mentální retardace
	IQ dosahuje hodnot 35 až 49 (u dospělých odpovídá mentálnímu věku 6 – 9 let). Výsledkem je zřetelné vývojové opoždění v dětství, avšak mnozí se dokáží vyvinout k určité hranici nezávislosti a soběstačnosti, dosáhnout přiměřené komunikace a školních dovedností. Dospělí budou potřebovat různý stupeň podpory k práci a k činnostem ve společnosti.
F 72	Těžká mentální retardace
	IQ se pohybuje v pásmu 20 až 34 (u dospělých odpovídá mentálnímu věku 3 až 6 let). Stav vyžaduje trvalou potřebu podpory.
F 73	Hluboká mentální retardace
	IQ dosahuje nejvýše 20 (což odpovídá u dospělých mentálnímu věku pod 3 roky). Stav způsobuje nesamostatnost a potřebu pomoci při pohybu, komunikaci a hygienické péči.
F 78	Jiná mentální retardace
	Mentální retardaci nelze přesně určit pro přidružená postižení smyslová a tělesná, poruchy chování a artismus.
F 79	Nespecifikovaná mentální retardace
	Je určeno, že jde o mentální postižení, ale pro nedostatek znaků nelze jedince přesně zařadit.

2.3 Charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace

Jedince s mentální retardací dělíme podle stupně závažnosti jejich postižení do šesti základních skupin.

2.3.1 Lehká mentální retardace, IQ 50 – 69 (F70)

V charakteristice této úrovně mentálního postižení se uvádí, že lehce mentálně retardovaní lidé většinou dosáhnou schopnosti užívat řeč účelně v každodenním životě, udržovat konverzaci a podrobit se klinickému interview, i když si mluvu osvojují opožděně.

Většina z nich také dosáhne úplné nezávislosti v osobní péči (jídlo, mytí, oblékání, hygienické návyky) a v praktických domácích dovednostech, i když je vývoj proti normě pomalejší.

Hlavní potíže se u nich obvykle projevují při teoretické práci ve škole. Mnozí takto postižení lidé mají specifické problémy se čtením a psaním. Lehce retardovaným dětem velmi prospívá výchova a vzdělání zaměřené na rozvíjení jejich dovedností a kompenzování nedostatků.

Většinu jedinců na horní hranici lehké mentální retardace lze zaměstnat prací, která vyžaduje spíše praktické než teoretické schopnosti, včetně nekvalifikované nebo málo kvalifikované manuální práce.

V sociokulturním kontextu, kde se klade malý důraz na teoretické znalosti, nemusí lehký stupeň mentální retardace působit žádné vážnější problémy. Důsledky retardace se však projeví, pokud je postižený jedinec také značně emočně a sociálně nezralý, např. obtížně se přizpůsobuje kulturním tradicím, normám a očekáváním, není schopen vyrovnat se s požadavky manželství nebo výchovy dětí, nedokáže samostatně řešit problémy plynoucí z nezávislého života, jako je získání a udržení si odpovídajícího zaměstnání či jiného finančního zabezpečení, zajištění úrovně bydlení, zdravotní péče apod.

U osob s lehkou mentální retardací se mohou v individuálně různé míře projevit i přidružené chorobné stavy, jako je autismus a další vývojové poruchy, epilepsie, poruchy chování nebo tělesné postižení (Švarcová, 2006).

2.3.2 Středně těžká mentální retardace, IQ 35 – 49 (F71)

U jedinců zařazených do této kategorie je výrazně opožděn rozvoj chápání a užívání řeči a i jejich konečné schopnosti v této oblasti jsou omezené. Podobně je také opožděna a omezena schopnost starat se sám o sebe (soběstačnost) a zručnost. Také pokroky ve škole jsou limitované, ale někteří žáci se středně těžkou mentální retardací si při kvalifikovaném pedagogickém vedení osvojí základy čtení, psaní a počítání. Speciální vzdělávací programy mohou postiženým přilžitost k rozvíjení omezeného potenciálu a k získání základních vědomostí a dovedností (Švarcová, 2006).

V dospělosti jsou středně retardovaní obvykle schopni vykonávat jednoduchou manuální práci, jestliže úkoly jsou pečlivě strukturovány a jestliže je zajištěn odborný dohled. V dospělosti je zřídka možný úplně samostatný život. Zpravidla bývají plně mobilní a fyzicky aktivní a většina z nich prokazuje vývoj schopností k navazování kontaktu, ke komunikaci s druhými a podílí se na jednoduchých sociálních aktivitách.

V této skupině jsou obvykle podstatné rozdíly v povaze schopností. Někteří jedinci dosahují vyšší úrovně v dovednostech senzorio-motorických než v úkolech závislých na verbálních schopnostech, zatímco jiní jsou značně neobratní, ale jsou schopni sociální interakce a komunikace. Úroveň rozvoje řeči je variabilní. Někteří postižení jsou schopni jednoduché konverzace, zatímco druzí se dokážou stěží domluvit o svých základní potřebách. Někteří se nenaučí mluvit nikdy, i když mohou porozumět verbálním instrukcím a mohou se naučit používat gestikulace a dalších forem nonverbální komunikace k částečnému kompenzování své neschopnosti dorozumět se řečí (Švarcová, 2006).

U většiny středně mentálně retardovaných jedinců lze zjistit organickou etiologii. U některých z nich lze diagnostikovat dětský autismus nebo jiné pervazivní vývojové poruchy, které výrazně ovlivňují klinický obraz a způsob, jak postiženým jednat. Většina takto postižených jedinců může chodit bez pomoci. Často se vyskytují tělesná postižení a neurotická onemocnění, zejména epilepsie. Někdy je možno zjistit různá psychiatrická onemocnění, avšak vzhledem k omezené verbální schopnosti pacienta je diagnóza obtížná a závisí na informacích od těch, kteří ho dobře znají (Švarcová, 2006).

2.3.3 Těžká mentální retardace, IQ 20 – 34 (F72)

Tato kategorie je v mnohém podobná středně těžké mentální retardaci, pokud jde i klinický obraz, přítomnost organické etiologie a přidružené stavy. Snížená úroveň schopností zmíněná pod F71 je však v této skupině mnohem výraznější. Většina jedinců z této kategorie (na rozdíl od předcházející kategorie) trpí značným stupněm poruchy motoriky nebo jinými přidruženými vadami, které prokazují přítomnost klinicky signifikantního poškození či vadného vývoje ústředního nervového systému.

I když možnosti výchovy a vzdělávání těchto osob jsou značně omezené, zkušenosti ukazují, že včasná systematická a dostatečně kvalifikovaná rehabilitační, výchovná a vzdělávací péče může významně přispět k rozvoji jejich motoriky, rozumových schopností, komunikačních dovedností, jejich samostatnosti a celkovému zlepšení kvality jejich života (Švarcová, 2006).

2.3.4 Hluboká mentální retardace, IQ je nižší než 20 (F73)

Postižení jedinci jsou těžce omezení ve své schopnosti porozumět požadavkům či instrukcím nebo jim vyhovět. Většina osob z této kategorie je imobilní nebo výrazně omezená v pohybu. Postižení bývají inkontinentní a přinejlepším jsou schopni pouze rudimentární neverbální komunikace. Mají nepatrnou či žádnou schopnost pečovat o své základní potřeby a vyžadují stálou pomoc a stálý dohled. Možnost jejich výchovy a vzdělávání jsou velmi omezené.

IQ nelze přesně změřit, je odhadováno, že je nižší než 20. Chápání a používání řeči je přinejlepším omezeno na reagování na zcela jednoduché požadavky. Lze dosáhnout nejzákladnějších zrakově prostorových orientačních dovedností a postižený jedinec se může při vhodném dohledu a vedení podílet malým dílem na praktických sebeobslužných úkonech.

Ve většině případů lze určit organickou etiologii. Běžné jsou těžké neurologické nebo jiné tělesné nedostatky postihující hybnost, epilepsie a poškození zrakového a sluchového vnímání. Obzvláště časté, a to především u mobilních pacientů, jsou těžší formy pervazivních vývojových poruch, zvláště atypický autismus (Švarcová, 2006).

2.3.5 Jiná mentální retardace (F 78)

Tato kategorie by měla být použita pouze tehdy, když stanovení stupně intelektové retardace pomocí obvyklých metod je zvláště nesnadné nebo nemožné pro přidružené senzorycké nebo somatické poškození, například u nevidomých, neslyšících, nemluvicích u jedinců s těžkými poruchami chování, osob s autismem či u tělesně postižených osob (Švarcová, 2006).

2.3.6 Nespecifikovaná mentální retardace (F79)

Tato kategorie se užívá, když mentální retardace je prokázána, ale není dostatek informací, aby bylo možno zařadit pacienta do jedné ze shora uvedených kategorií (Švarcová, 2006).

2.4 Specifika u jedinců s mentální retardací

Specifika u dětí s mentálním postižením mají mnohé společné, i když jsou individuálně modifikovány, závisí na druhu mentální retardace, na její hloubce, rozsahu, na tom, zda jsou rovnoměrně postiženy všechny složky osobnosti a psychiky, nebo zda jsou výrazněji postiženy některé psychické funkce a duševní vývoj je nerovnoměrný.

Specifika v základních vlastnostech dětí s mentální retardací jsou uvedena a rozčleněna (tab. 2).

Tabulka č. 2: Specifika u jedinců s mentální retardací (Švarcová, 2003, str.36)

	<i>Mentální retardace</i>			
	Lehká (IQ 50-69)	Středně těžká (IQ 35-49)	Těžká (IQ 20-34)	Hluboká (IQ nižší než 20)
Neuropsychický vývoj	Omezený, opožděný	Omezený, výrazně opožděný	Celkové omezený	Výrazně omezený
Somatická postižení	Ojedinělá	Častá, častý výskyt epilepsie	Častá, neurologické příznaky, epilepsie	Velmi častá, neurologické příznaky, kombinované vady tělesné a smyslové
Poruchy motoriky	Opoždění motorického vývoje	Výrazné opoždění, mobilní	Časté stereotypní automatické pohyby, výrazné porušení motoriky	Většinou imobilní, nebo výrazné omezení pohybu
Poruchy psychiky	Snížení aktivity psychických procesů, nerovnoměrný vývoj, funkční oslabení, převládají konkrétní, názorné a mechanické schopnosti	Celkové omezení, nízká koncentrace pozornosti, výrazně opožděný rozvoj chápání, opožděný rozvoj dovedností sebeobsluhy	Výrazně omezená úroveň všech schopností	Těžké poruchy všech funkcí
Komunikace a řeč	Schopnost komunikovat většinou vytvořena, opožděný vývoj řeči, obsahová chudost, časté poruchy formální stránky řeči	Úroveň rozvoje řeči je variabilní; někteří jedinci jsou schopni sociální interakce a komunikace, verbální projev často bývá chudý, agramatický a špatně artikulovaný	Komunikace převážně nonverbální, neartikulované výkřik, případně jednotlivá slova	Rudimentární nonverbální komunikace nebo nekomunikují vůbec
Poruchy citu a vůle	Afektivní labilita, impulzivnost, úzkostnost, zvýšená sugestibilita	Nestálost nálady, impulzivita, zkratkovitě jednání	Celkové poškození afektivní sféry, časté sebepoškozování	Těžké poškození afektivní sféry, potřebují stálý dohled
Možnosti vzdělávání	Vzdělání na základě speciálního vzdělávacího programu	Na základě speciálních programů	Vytváření dovedností a návyků, rehabilitační třídy	Velmi omezené (rehabilitace, individuální péče)

3 DĚTSKÉ DOMOVY PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Dětské domovy jsou nejrozšířenějším typem zařízení zajišťujících ústavní výchovu. Jsou to koedukovaná zařízení určená pro děti ve věku od 3 do 18 let, popř. až do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26 let. Do dětských domovů se umisťují děti z afunkčního či dysfunkčního rodinného prostředí, u nichž ještě nedošlo vlivem zanedbání výchovy k závažným poruchám chování, děti dlouhodobě nemocných rodičů nebo děti osiřelé, které z různých důvodů nemohou být nezrušitelně osvojeny ani svěřeny do pěstounské péče. Do dětského domova mohou být přijímány i nezletilé matky spolu se svými dětmi.

Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, podle pohlaví a věku většinou heterogenní. Do rodinné skupiny mohou být zařazovány i děti s dalším postižením (smyslové, tělesné), pro něž je však zapotřebí vypracovat zvláštní program, který by důsledky jejich oslabení zmírňoval. Uspořádáním interiéru i způsobem každodenního života se rodinná skupina přibližuje provozu a soužití v běžné rodině. Počet dětí ve skupině se řídí podmínkami dětského domova a pohybuje se od 6 do 8 dětí (Pávková, 2002).

3.1 Zvláštnosti pedagogické činnosti v dětských domovech

Častým problémem v prvním období pobytu dítěte v dětském domově bývá překonávání adaptačních obtíží. Odloučení od rodiny - i od takové, která neplnila dobře své funkce - představuje vážný zásah do života a děti jej prožívají různě: nepřiměřeně reagují na výchovné požadavky dospělých, bývají např. nedůvěřivé, nedokážou sladit své zájmy a potřeby s ostatními.

V citové oblasti lze pozorovat citovou nevyváženost provázenou střídáním nálad, nadměrnou lítostivostí, plačtivostí, neklidem, úzkostí, nebo naopak vzdorovitostí či agresivitou. Děti mají většinou vlastní rodiče, které mají i přes jejich nedostatky rády, a umístění do dětského domova považují za nespravedlivé odloučení od rodiny, za trest a omezení volnosti. Proto je nezbytné vzbudit u nich hned zpočátku důvěru a vést je k přesvědčení, že se v novém prostředí setkají s porozuměním. Dětský

domov usiluje o spolupráci s rodiči, podporuje jejich snahu zlepšit výchovné podmínky a umožnit návrat dítěte do rodiny.

Pro volní rozvoj dětí je charakteristický nedostatek přiměřené samostatnosti a vytrvalosti. Zejména zpočátku činí dětem obtíže zapojení do hry, do běžných činností a pravidelné plnění školních povinností. Je proto velice důležité zjistit nejprve příčiny těchto nedostatků a podle toho rozhodnout, zdaje náprava možná běžnými výchovnými metodami, nebo zda vyžaduje spolupráci specializovaného zařízení (např. pedagogicko-psychologické nebo psychiatrické poradny).

Důležitou pedagogickou zásadou je, aby požadavky kladené na děti byly přiměřené jejich možnostem, odpovídaly jejich potřebám i zájmům a respektovaly dosavadní životní zkušenosti. Právě u dětí z nepodnětného a dysfunkčního rodinného prostředí je zapotřebí počítat s výskytem negativních vlastností, návyků a chování. Přitom by bylo nesprávné zaměřovat se pouze na tyto jevy, ale naopak je potřebné odhalovat a posilovat kladné stránky osobnosti a využívat jich jako motivačního činitele k větší aktivitě, posílení důvěry v nové prostředí i ve vlastní síly a schopnosti.

3.1.1 Příprava na vyučování

Děti přicházející do dětského domova mohou být vlivem nepodnětného rodinného prostředí opožděny v rozumovém vývoji. Projevuje se to nízkou úrovní poznávacích procesů, pozornosti, představivosti, paměti, myšlení, rozvoje řeči a v důsledku toho horšími výsledky ve škole.

3.1.2 Volný čas

Značný význam pro celkový rozvoj dítěte mají činnosti ve volném čase. Náplň volného času tvoří rozmanité druhy zájmových činností buď přímo v dětském domově, nebo v zájmových a sportovních organizacích. Zájmová činnost v těchto organizacích má své přednosti z hlediska navazování širších sociálních kontaktů a možnosti soustavněji a pod odborným vedením se věnovat určitému druhu zájmové činnosti.

Volný čas je obohacován sportovními akcemi, výstavami výtvarných a rukodělných prací, účastí v národních i mezinárodních sportovních a uměleckých soutěžích, při letních prázdninových srazech, lyžařských zájezdech. Pro děti, které nemohou

trávit prázdniny u rodičů, jsou v domově zajištěny různorodé zájmové činnosti rekreačního, sportovního a turistického zaměření.

3.1.3 Volný čas u dětí s mentálním postižením

Prodělané onemocnění centrální nervové soustavy tvoří určité zvláštnosti dynamiky nervových procesů dítěte, jímž se dítě nějakým způsobem přizpůsobuje. Na utváření charakteru dítěte se do značné míry podílí jeho rodina, právě proto je pro děti s mentální retardací, kteří mají nařízenou ústavní výchovu, samotná výchova velmi důležitá a nedílnou součástí výchovy je také správné trávení volného času. Na náročnosti, případně přísnosti výchovných pracovníků a na vhodné organizaci života dítěte závisí utváření základních rysů jeho charakteru: vůle, vytrvalost, pracovitost, smysl pro povinnost, odpovědnost, sebeovládání aj. Chceme – li, aby se u dítěte s mentální retardací utvářel dobrý charakter, zaměříme se na výchovu správných návyků. „U dětí s mentální retardací všech stupňů se občas objevuje i agresivní chování!“ V takovém případě se snažíme agresivnímu jednání zabránit a současně vést postižené dítě k tomu, aby si v afektu neublížilo nebo neublížilo druhým. „Tresty jsou ve výchově dětí s mentálním postižením velmi málo efektivní“ (Hoskovcová, 2011; Švarcová, 2001, s. 50).

Děti s postižením samy od sebe obvykle neexperimentují, nezkoumají předměty kolem sebe a neusilují o to, aby je poznaly. Lečbych (2007) uvádí, že nadbytek volného času představuje svým způsobem určitou formu předmětové deprivace a je úzce spojen s prožíváním nudy. Velmi často se u dětí můžeme setkat s tvorbou fiktivních kamarádů. U dětí s těžším mentálním postižením může nedostatek podnětů vést až k sebepoškozování. Proto se snažíme dětem vyplnit jejich volný čas různými zájmovými aktivitami jako jsou například výtvarné, dramatické, či sportovní kroužky.

3.1.4 Sebeobslužné činnosti

Při sebeobslužných činnostech, tj. při plnění přiměřených úkolů spojených s udržováním pořádku, péčí o hygienu, osobní věci a při přípravě jednoduchých jídel přímo ve skupině, si děti obdobně jako v rodině osvojují pracovní návyky a dovednosti nezbytné v každodenním životě.

4 MIMOŠKOLNÍ AKTIVITY U DĚTÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA ZLÍN - LAZY

V mé praktické části byly pozorovány děti z dětského domova Zlín-Lazy. Začátkem zde popisuji zařízení a typ dětského domova, kde tyto děti s nařízenou ústavní výchovou pobývají.

4.1 Dětský domov Zlín - Lazy

Historie

V září 1960 se v malé vilce v ulici Hluboká začal naplňovat nový školský zákon č. 186/1960. Začala zde pracovat pomocná škola. Vlastně opět začala pracovat, protože úplné počátky speciálního školství a pomocné školy se datují do roku 1930. Tehdy byly zřizovány pomocné třídy v obecných školách. Podle tohoto zákona měla škola hlavně diagnostický úkol. Měla rozhodnout o vzdělanosti dětí a to nejdéle do 2 let od nástupu do školy. Počítalo se s tím, že zde budou děti šesti až devítileté.

V prvním roce bylo do školy zařazeno 25 žáků. Již tehdy byl součástí školy internát přímo v budově. Proto zde byly umístěny děti s nařízenou ústavní výchovou. V praxi se stávalo, že děti setrvaly ve škole déle, často až do 15 let. Proto škola přivítala novou koncepci a od roku 1978 byla pomocná škola určena dětem, které se pro své postižení nemohou vzdělávat ani ve zvláštní škole. Vzdělávací proces byl rozdělen do nižšího, středního a vyššího stupně a byl osmiletý. Další novelou zákona v r. 1990 se školní docházka prodloužila o pracovní stupeň, tedy na 10 let. Tímto se legislativně upravila zkušenost pedagogů, že žáci se středním a těžším mentálním postižením potřebují vzdělávání dlouhodobé. S rostoucí potřebou míst se pomocná škola rozšířila v roce 1985 o pracoviště ve Lhotě u Malenovic. Zde dojížděly děti ze Zlína, Otrokovic a blízkého okolí na denní docházku. Zároveň se přemístila do bývalého dětského domova na Pasekách a škola na Hluboké prošla rozsáhlou rekonstrukcí.

V roce 1986 vzniklo další odloučené pracoviště na Svárově u Březolup s týdenním pobytem pro žáky z okresu Uherské Hradiště. Po dokončení opravy původní budovy

na Hluboké ul. se škola rozdělila. Na Pasekách žily a vzdělávaly se děti s ústavní výchovou a s dlouhodobým pobytem, na Hluboké byl týdenní pobyt.

Velké změny nastaly po roce 1989. Mladý pedagogický sbor využil všech příležitostí k pozvolným změnám v oblasti vzdělávání i společenského života. Přínosem pro rozvoj školy se stalo přestěhování do společné budovy. Od roku 1993 dětský domov sídlí na Lazech v krásném prostředí, kde máme velkou zahradu v blízkosti lesa a do města také není daleko.

Charakteristika zařízení všeobecná

Součástí zařízení:

- Základní škola speciální
- Přípravný stupeň ZŠ speciální
- Základní škola praktická
- Praktická škola jednoletá
- Internát
- Školní družina
- Dětský domov
- Speciálně pedagogické centrum (SPC)
- Školní jídelna
- Detašované pracoviště třída ZŠ speciální Fryšták
- Detašované pracoviště SPC Valašské Meziříčí

Celková kapacita škol a školských zařízení

- základní škola speciální – kapacita 70 žáků
- přípravný stupeň základní školy speciální – kapacita 12 žáků
- základní škola praktická – 8 žáků
- praktická škola – 10 žáků
- školní družina – kapacita 30 žáků
- dětský domov – kapacita – 16 lůžek
- internát – kapacita 16 lůžek

- speciálně pedagogické centrum – kapacita 500 klientů
- školní jídelna – kapacita – 100 stravovaných

Charakteristika instituce

Dětský domov, Základní škola speciální a Praktická škola jsou umístěny v klidné části města v blízkosti centra a současně na okraji lesa. Dostupnost školy je dopravně dobrá. Ve vzdálenosti cca 5 minut je zastávka MHD a cca 20 minut autobusové i vlakové nádraží. Před školou je menší parkoviště, kterého využívají především rodiče pro dopravu žáků s těžším stupněm postižení. Zařízení je rozděleno do tří budov. V hlavní budově jsou umístěny školy, internát, školní družina, školní jídelna, kancelář školy, kancelář ředitelky a zástupkyně ředitelky pro školu. Je zde také umístěna pracovna pro logopedii. V zahradě je nově postavený dětský domov (DD), kde jsou také kanceláře zástupkyně ředitelky pro DD, sociální pracovnice a zdravotní sestry. Ve třetí budově je speciálně pedagogické centrum. V zařízení se vzdělávají žáci s lehkým, středně těžkým a těžkým mentálním postižením, autismem, s kombinovanými vadami ve věku od 5-19 let.

Dětský domov Zlín - Lazy

Dětský domov Lazy má tradici v péči o děti s mentálním postižením, u nichž byla nařízena ústavní výchova, více než 45 let.

I když v názvu naší instituce se objevil až v roce 2004. Koncem roku 2009 se naše děti přestěhovaly do dlouho očekávané nové budovy. Dětský domov tvoří samostatná dvoupodlažní budova, která je umístěna v rozlehlé zahradě v areálu instituce, v klidné části města. Součástí zahrady je dětské hřiště s umělým povrchem, průlezkami, venkovním bazénem a pískovištěm. Okolí je tvořeno krásným lesem, centrum města je nedaleko.

Nový domov je pro děti i všechny, kteří se o ně starají bezesporu skvělá změna k lepšímu. Děti tak konečně mají dostatek svého vlastního prostoru a v novém domově se opravdu cítí jako doma. Budova má dvě samostatné bytové jednotky, z nichž přízemní část je přizpůsobena imobilním dětem.

4.2 Děti z dětského domova Zlín - Lazy

Domov je koncipován jako domov rodinného typu se dvěma rodinnými skupinami, v každé rodinné skupině žije 8 dětí s nařízenou ústavní výchovou ve věku od 6 do 18 let, případně až do ukončení školní docházky. Kapacita domova je 16 dětí.

Společným prostorem každé rodinné skupiny je obývací pokoj s kuchyňkou. Kuchyně je využívána hlavně k tomu, aby se děti naučily správnému stolování a domácím pracovním činnostem - připravovat jednoduché pokrmy, ukládat potraviny do lednice, umývat nádobí, skládat nádobí do myčky, prostřít stůl a další činnosti běžné denní potřeby. S dětmi pracuje stálý odborný personál vychovatelů, denních a nočních pracovníků sociální péče, kteří se komplexně starají o děti. Během týdne chodí děti do školy a v odpoledních hodinách mají možnost realizovat své potřeby a schopnosti v široké nabídce pravidelných sportovních, uměleckých a jinak zaměřených kroužků. Víkendy se snaží vychovatelé s dětmi uzpůsobit standardně fungujícím rodinám. Děti mají dostatek osobního volna a prostoru pro vlastní realizaci, na druhou stranu ale musí zvládat základní povinnosti a dodržovat jistá pravidla. Pokud počasí jen trošku dovolí, tráví děti převážnou většinu času venku – ať už na pískovišti, v zahradě, na průlezkách, na sportovním hřišti, v bazénu, na procházce nebo městě. Díky finančním příspěvkům jezdí děti celoročně na různé denní, víkendové i týdenní akce a pobyty, na kterých si pokaždé odpočinou, načerpají nové síly, odnesou si spoustu zkušeností a zážitků a poznají mnoho nových kamarádů.

V každé rodinné skupině žijí děti různého pohlaví, věku, zdravotního postižení a stupně mentální retardace.

V současnosti v tomto domově pobývá 15 dětí, z toho je 7 chlapců a 8 dívek od 9 – 16 let, s lehkou, středně těžkou a těžkou formou mentálního postižení. Tyto děti navštěvují speciální školu, kde jsou zařazeni do tříd dle míry svého postižení.

Všechny tyto děti mají nařízenou ústavní výchovu, vzhledem k tomu že jejich biologičtí rodiče nebyly schopni plnit své rodičovské povinnosti.

4.3 Zájmové kroužky v dětském domově Zlín - Lazy

Zájmové kroužky:

- Country tance:

V tomto zájmovém kroužku se děti učí pod vedením pedagoga základní kroky Country tanců. Děti nacvičují různé taneční sestavy, které jsou motivovány vždy do nějakého příběhu. S těmito tanci vystupují na různých festivalech a kulturních akcích. Účastní se také různých soutěží, kde již sklidily nemalé úspěchy.

- Počítačový kroužek

Tento zájmový kroužek je dětmi velmi oblíben. Děti se zde naučí základy práce s počítačem. Rozšiřují si zde již získané dovednosti a také se neustále učí novým. Děti zde mají k dispozici CD s různými výukovými programy, které jsou pro ně zábavnou formou vzdělávání, dotykovou obrazovku, speciální klávesnici s myší a jiné pomůcky k co nejsnadnější práci s počítačem. Děti zde mohou také na internetu vyhledávat nové informace v oblasti, která je pro ně atraktivní.

- Sportovní kroužek

Tento kroužek probíhá v tělocvičně místní školy, děti zde pod pedagogickým dozorem hrají spoustu kolektivních her např. fotbal, házená, basketbal aj. Také zde probíhají atletické disciplíny. Tento kroužek je pro děti velmi důležitý zejména z hlediska upevňování a získávání sociálních vztahů. Děti se učí toleranci vůči sobě a také pro život důležitou věc a to umění prohrávat. Každé dítě a to i intaktní má s tímto v životě velké problémy a pomocí těchto her je na to postupně připravujeme.

- Orientální tance

Tento kroužek je především určen pro děvčata, zde se učí prvky z orientálních tanců, procvičí a protáhnou si zde celé tělo. Tyto tance se nacvičují při orientální hudbě, která působí velmi relaxačně. Děvčata se v průběhu tohoto tance příjemně uvolní a zároveň jsou velmi motivovány úspěchy, které se při pravidelném navštěvování toto kroužku velmi rychle projevují.

- Muzikoterapie

Muzikoterapie probíhá v klidné místnosti, kde mají děti k dispozici orfovy nástroje, především však africké bubny. Společně vytváří jednoduché rytmy a uvolňují se. Tento kroužek slouží k odreagování a relaxaci, kde pomocí hudby dítě vyjadřuje své pocity, nálady. Hudba má velmi zklidňující vliv na lidskou mysl, proto je tento kroužek vhodný pro děti jak s mentální retardací tak zejména pro ty u kterých se projevují sklony k agresivitě. Dítě se pomocí hry na nástroje velmi zklidní a vybijí ze sebe přebytečnou energii.

- Plavání

V tomto kroužku se s dětmi přemísťujeme do místních lázní, kde pod pedagogickým dohledem se děti mají možnost učit plavat. Pro neplavce je otevřen dětský bazén, ve kterém se s dětmi hrají různé vodní hrátky. Plavání a relaxace ve vodě a také pro děti velmi důležitá a zároveň jsou děti v průběhu tohoto kroužku integrovány do intaktní společnosti, což je také pro mentálně postižené děti s nařízenou ústavní výchovou velmi důležitý prvek.

- Arteterapie

V kroužku atreterapie se děti uvolňují pomocí kresby, malují při relaxační hudbě a vyjadřují pomocí malby své pocity, potřeby a nálady. Tento kroužek vede odborný terapeut. Pod jeho vedením děti vyjadřují své nejintimnější přání a obavy a pomocí výsledků z tohoto kroužku se dá mnohým problémům předcházet či již vzniklé problémy řešit. Děti mají možnost se bez obav vyjádřit.

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ V DĚTSKÉM DOMOVĚ ZLÍN – LAZY

Jako výzkumnou metodu v praktické části jsem zvolil metodu dlouhodobého pozorování. Jelikož v tomto domově pracuji již 8 let a s dětmi tyto kroužky pravidelně

navštěvují a jeden ze zájmových kroužků sám vedu, mohl jsem pozorovat celkový rozvoj a formování osobnosti dětí v průběhu těchto zájmových činností.

Výběr výzkumného vzorku nebyl náhodný. Byly vybrány tři děti s rozlišným stupněm mentálního postižení. Byl vybrán chlapec s lehkou mentální retardací, chlapec se středně těžkou mentální retardací a dívka s těžkou mentální retardací. O každém z těchto dětí bude vypracována případová studie a bude provedeno dlouhodobé pozorování činnosti v zájmovém kroužku.

Děti měly možnost navštívit všechny zařízením nabízené zájmové kroužky a z nich si vybrat ty, které jim přináší největší pocit uspokojení, radosti a relaxace.

Všechny tři zkoumané děti, si zvolili jiný zájmový kroužek. Chlapec s lehkou mentální retardací si zvolil počítačový kroužek, protože je pro něj práce s počítačem velmi zajímavá. Chlapec se středně těžkou mentální retardací si zvolil zájmový kroužek country tanců, jelikož velmi rád poslouchá hlasitou hudbu a dívka s těžkou mentální retardací si zvolila zájmový kroužek muzikoterapie, hlavně z důvodu, že má ráda hudbu.

Všechny potřebné informace pro vypracování případových studií byly získány se souhlasem ředitelky dětského domova Zlín – Lazy. Vzhledem k tomu, že pracuji v tomto zařízení, mám přístup k vnitřní dokumentaci dětí a mohl jsem z těchto dokumentů čerpat potřebné informace. Všechny osobní údaje byly záměrně poupraveny tak, aby nemohlo dojít k porušení ochrany osobních dat a údajů.

Kazuistika obsahuje:

1. Rodinnou anamnézu
2. Osobní anamnézu
 - Diagnózu zdravotního stavu,
 - Lékařskou péči,
 - Zpráva z psychologického vyšetření,
 - Údaje o dítěti vyplývající z dokumentace Dětského domova Zlín – Lazy.

5.1 Kazuistika 1

Chlapec: Jan, rok narození: 1995

5.1.1 Rodinná anamnéza

- Matka: narozena 1980
- Otec: narozen 1948
- Sourozenci: mladší sestra (2000), dle dostupných informací zdravá, žijící u matky

Chlapec je z vysoce rizikové gravidity nezletilé matky s mentální retardací, je u ní zjištěn syndrom fragilního X chromozómu. V době porodu bylo matce 15 let, ona ani nikdo z rodiny nebyl schopen se o dítě postarat. Rodiče jsou blízcí pokrevní příbuzní, otec je matčín strýc.

Průběh porodu bez potíží, v 39. týdnu, váha 3 300g a míra 51 cm, dobrá poporodní adaptace.

Po pobytu v Kojeneckém ústavě (od roku 1996) je chlapec na základě soudně nařízené ústavní výchovy (1998) umístěn do Dětského centra. Chlapec pobýval devět měsíců (v roce 1999) v předpěstounské péči, odkud byl vrácen. Pěstouni měli pocit, že je péče o něj příliš náročná a vyžaduje mnoho pozornosti zejména pro chlapcovo sebepoškozování a vysokou míru vzdorovitosti. Opětné přizpůsobení se v Dětském centru proběhlo až nápadně hladce. Následuje přeložení (2002) do domova tehdejší Pomocné školy internátní, v tomto zařízení pobývá do současnosti.

5.1.2 Osobní anamnéza

- **Diagnóza zdravotního stavu**

Lehká mentální retardace; stigmatizace v obličeji po oboustranném rozštěpu horního rtu a obou pater – stav po operaci, indikace zubních rovnátek; rozštěp močové trubice – stav po operaci, užívá léky, enuretický režim; strabismus divergentní – korekce; oboustranná sluchová vada – stav po operaci; hypopituitarismus (špatná funkce hypofýzy), deficit růstového hormonu – indikace růstového hormonu; suspektní celiakie – výhledově bezlepková dieta; kombinovaná vada nohy – ortopedická obuv; porucha chování – sebepoškozování, občasné záchvaty agresivity.

- **Lékařská péče**

V kontrolách plastické chirurgie, foniatry, ortodontie, logopedie, nefrologie, oční ambulance, ortoptiky, ORL, endokrinologie, gastroenterologie, ortopedie, pedopsychiatrická ambulance.

- **Zpráva z psychologického vyšetření**

Z psychologického vyšetření (2004) vyplývají tyto závěry. Jedná se o chlapce s komplikovanou osobní i zdravotní anamnézou.

Osobní kontakt navazuje bez potíží, je klidný, chová se přátelsky a při spolupráci je vstřícný. Někdy se objevuje kolísání nálad a potom i různý výkon, v některých situacích se vyskytují stereotypní pohyby. U náročnějších úkolů má tendence odbíhat ke hře, snadno jej zaujmou vedlejší podněty. Je proto nutná výraznější motivace. Má celkově pomalejší psychomotorické tempo s poměrně brzy nastupujícími projevy únavy.

V náročnější verzi testu rozumových schopností (WISC) podává celkový výkon aktuálně odpovídající spodní hranici pásma lehké mentální retardace.

Řeč je méně srozumitelná, dyslalická, stále dochází na logopedii. Mluví v dlouhých větách, užívá množné číslo, minulý a budoucí čas. Slovní zásoba je přiměřena věku a úrovni ostatních schopností. Selhává však v situacích, kdy má něco zdůvodnit či vysvětlit.

Číselná řada je nejistá, během vyšetření některá čísla zaměňuje. Přiřazování menšího počtu prvků probíhá s úspěchem. Základní barvy určuje správně. Kreslí pravou rukou, způsob úchopu chvílemi mění, linie čáry je poměrně uvolněná.

Úroveň sebeobsluhy a soběstačnosti jsou dostatečné. Současné zařazení do typu školského zařízení se jeví jako správné.

- **Údaje o dítěti vyplývající z dokumentace Dětského domova Zlín – Lazy**

Hodnocení programu rozvoje osobnosti 2009/2010:

V tomto roce se Jan jeví jako celkově klidnější. Ze zájmových aktivit převládá zájem o hudbu. Polevila jeho iniciativa a aktivita při práci pro druhé. Pro příští období je doporučeno zaměřit se na větší samostatnost v pracovních činnostech a více motivovat k vlastní iniciativě a většího zájmu o spolupráci.

- **Program rozvoje osobnosti dle ŠVP 2010/2011 – „Pomoz mi, abych to dokázal sám“**

Člověk a komunikace	podporovat a rozvíjet kulturu mluveného projevu, komunikace na veřejnosti
	dbát na správnou výslovnost a tempo řeči, pravidelné dýchání
	komunikace s personálem - znát jméno, správně je oslovovat, předat napsaný vzkaz
	reprodukování jednoduchých říkadel, básniček – s pomocí
	seznámit se se základními literárními pojmy (hádanka, báseň, pohádka, rozpočítadlo, kniha, čtenář, divadlo, film, herec)
	odpovídání na otázky jednoduchou větou, případně slovem
	umět se představit jménem a příjmením, napsat (opsat) hůlkovým písmem jméno s pomocí
	seznámení se s vedením kapesného a hodnoty peněz, šetření peněz na dítětem vybranou věc (hračka, kniha, elektronika...)
Člověk a jeho svět	znát adresu, název města kde žiju
	poznat a pojmenovat předměty ze svého okolí (třída, škola, domov, zahrada, obchod)
	ovládat základní pravidla silničního provozu pro chodce, DV – nácvik vycházek po dvojicích
	vědět jak se chovat při setkání s neznámými lidmi – modelová situace
	reagovat na pokyny dospělých při mimořádných událostech, vědět, kde hledat pomoc
	pojmy já-moje, ty-tvoje osobní vlastnictví
	znát hodnotu peněz, pravidla nakupování, nákup s dohledem
	časová orientace – dny, měsíce, roční období – komunikační deník

Umění a kultura	poslech písní, zpěv, jednoduchá interpretace, rytmizační cvičení
	poslech písní s výkladem
	hra na tělo (tleskání, dupání, vytřukávání)
	účast na kulturních akcích – aktivní, pasivní
	aktivní příprava na vystoupení v rámci kroužků - Country tance, Dramaterapie, Muzikoterapie, Hudebně - dramatický
	prezentace zařízení při vystoupeních na veřejnosti, soutěžích
	podporovat vlastní iniciativu při úpravách a výzdobě pokojů, prostředí domova
	podpora přátelství mezi dětmi DD a internátu
Člověk a zdraví	dětství vs. puberta – tělesné změny, sexuální výchova - rozhovory s dětmi, využití obrázků
	prevence zdraví – stravování, výživa, vitaminy, správně se oblékat – námět. hry
	Otužování - umět vyjádřit je mi teplo, zima, přiměřeně se oblékat
	pohyb = běžná součást života: motivace k pohybovým aktivitám
	sezonní činnosti – osvojovat si základy sport. disciplíny, vybavení na sport
	sportovní kroužek fotbal, plavání v Městských lázních
	pohybové aktivity v tělocvičně, na hřišti
	sexuální obtěžování, zneužívání, šikana – rozhovory jak se chovat, bránit, reagovat
Člověk a svět práce	umývání vlasů, stříhání nehtů, čištění uší-s dopomocí
	Ochota pomoci méně zručným kamarádům ve zvládnutí manuálních dovedností
	utírání prachu, vysávání, čištění skel-s dopomocí, následnou kontrolou
	stlaní postelí, převlékání ložního prádla – stlaní samostatně, převlékání s dopomocí, názorný příklad a kontrola
	úklid pokojů a společných prostor-udržovat pořádek, samostatnost
	čištění obuvi- postup podle jednoduchého návodu
	používání lehkého zahradnického náčiní – hrabání listí, zalévání ve skleníku, zametání - samostatnost
	mytí nádobí v dřezu, utírání, ukládání na místo s dohledem

- **Současný stav dítěte**

U chlapce se aktuálně projevuje celkové zhoršení psychomotorického stavu, je pozorován pokles mentálních schopností, který se výrazně odráží i v rámci vzdělávání a školních výsledků. Tyto změny jsou pedagogickým personálem přičítány probíhajícímu období dospívání. Projevuje se více pasivně, je znatelný pokles vlastní iniciativy, nesnaží se vynikat. Nenabízí již pomoc, a to jak dospělým, tak dětem. Současně se přestává zapojovat do společných činností a her. Pokud se hry účastní, již ji neřídí, neorganizuje, naopak se podřizuje a čeká na pokyny dětí mnohem mladších i dětí s těžším stupněm mentálního postižení. Zúžil se okruh jeho zájmů, nejraději tráví svůj volný čas na pokoji sám při poslechu hudby, nebo pracuje na počítači.

5.2 Pozorování 1

Chlapec: Jan, rok narození: 1995

Pozorování bylo prováděno v počítačovém kroužku, trvalo po dobu 6 měsíců jednou do týdne a bylo zaměřeno na celkový rozvoj osobnosti dítěte. Zejména byla pozorována soustředěnost dítěte, míra jeho vlastní iniciativy, trpělivost při práci, zájem o získávání nových vědomostí a informací, spolupráci s ostatními dětmi v kroužku a jiné. Také byly při pozorování zohledňovány aspekty vyplývající z ŠVP. Byly pozorovány pokroky v různých oblastech tohoto programu.

Během pobytu v kroužku se Jan projevil jako velmi klidné dítě, obvykle však nevěnuje činnostem tolik pozornosti a nesoustředí se na instrukce, které jsou mu podávány, avšak v tomto kroužku Jan bedlivě poslouchal a plnil instrukce zadávané pedagogem.

Ze začátku byl velmi ostýchavý a sám nevyvíjel samostatnou aktivitu, byl velmi nervózní a obával se neúspěchu. Díky velmi uvolněné atmosféře, která v kroužku panuje a také když zjistil, že v tomto kroužku nejsou důležité úspěchy a neznámkuje se zde prospěch, se Jan velmi uklidnil a do práce se pustil s elánem. Začal se zajímat o spoustu informací, které jej již dlouho zajímaly.

Jan je velmi učenlivý a snaživý, samozřejmě byl v průběhu kroužku vždy pedagogem motivován k získávání nových dovedností, ale největší motivací pro něj

byla samotná práce na počítači. Honza měl velkou radost, když zjistil, že si sám dokáže spustit jednoduchou hru a dokáže ovládat jednoduché programy.

Později Jan sám projevil zájem o osvojení si základů práce s internetem. Velmi jej nadchlo, že si může vyhledávat různé informace, které jej zajímají. Naučil se vyhledávat a přehrávat hudební písně, videoklipy a také se naučil vyhledávat obrázky, které si vždy na konci hodiny mohl vytisknout.

5.2.1 Závěr pozorování

Jan patří k velmi pracovitým a soustředěným dětem v počítačovém kroužku. Tento zájmový kroužek má na něj pozitivní vliv. Chlapec je velmi šikovný a postupně si osvojuje a rozvíjí nové dovednosti a vědomosti v oblasti počítačů. Neustále prohlubuje své schopnosti, bez problémů manipuluje s počítačem a s PC programy. Postupně postupuje od jednoduchých programů ke složitějším.

Chování v tomto kroužku je odlišné oproti chování ve škole či na domově, kdy Jan nejeví dlouhodobě o nic zájem a není tolik snaživý. V počítačovém kroužku se projevuje velmi iniciativně, možná právě proto, že zde může dělat opravdu to, co chce on sám a neplní jen pedagogem dané instrukce. V rámci oblastí ŠVP, byly pozorovány jisté pokroky.

U Jana se dostavily pokroky zejména v sekci „Člověk a jeho svět“, kde se pomocí počítačových programů zaměřených na rozvoj všeobecných znalostí, učil se poznávat a pojmenovat věci z blízkého okolí, zlepšit orientaci v čase, ročních obdobích. V sekci „Člověk a komunikace“ si pomocí reprodukce jednoduchých říkanek procvičoval mluvenou řeč a zároveň mu tyto říkadla sloužila k reedukaci logopedické vady řeči.

5.3 Kazuistika 2

Chlapec: Michal, rok narození: 1999

5.3.1 Rodinná anamnéza

- Matka: narozena 1961
- Otec: narozen 1955
- Sourozenci: sestra Sabina (1998), dalších sedm nevlastních sourozenců

Chlapec pochází z dysfunkční rodiny, kde opakovaně v rodině zasahovala policie, protože zde docházelo k vzájemnému napadání mezi otcem dětí a synem matky z prvního manželství. Michal byl svědkem těchto událostí. Po smrti matky (2005) otec nadále požíval alkoholické nápoje a na zabezpečení rodiny mu již nezbývali finance. Proto v domku nebylo dlouhodobě placeno nájemné, ani elektrický proud. Mladší sestra Sabina většinu času pobývala u sousedů a Michal v domku s otcem ve tmě a chladu. K odvedení Michala z domku byla přivolána Policie ČR, neboť otec vyhrožoval ublížením na zdraví sobě i Michalovi. Chlapci byla nařízena ústavní výchova a byl umístěn do Dětského domova v Liptále (2006), kde pobýval jeden rok, než byl umístěn do Základní školy speciální a Praktické školy při Dětském domově Zlín (2007), kde pobývá dodnes.

5.3.2 Osobní anamnéza:

- **Diagnóza zdravotního stavu**

Středně těžká mentální retardace; extrémní hyperaktivita; patrná masivní organicita prostupující všechny podstatné osobnostní složky, poruchy chování projevující se zejména labilní afektivitou, impulzivitou, zvýšenou dráždivostí, verbální i brachiální agresí; expresivní dysfázie; kombinovaná vada dolní končetiny,

- **Lékařská péče**

V kontrolách foniatry, endokrinologie, alergologie, ortopedie, pedopsychiatrické ambulance. Byl opakovaně hospitalizován v Dětské psychiatrické léčebně Velká Bíteš.

- **Zpráva z psychologického vyšetření**

Z psychologického vyšetření vyplývají tyto závěry. Jedná se o chlapce, který momentálně užívá mírnou medikaci ke zklidnění. Osobní kontakt navazuje chlapec bez obtíží. Je mírně roztěkaný a neklidný, výraznější motivace je zatím nutná i za individuálního vedení. V testu rozumových schopností podal celkový výkon aktuálně odpovídající spíše horní hranici pásma středně těžkého mentálního postižení. Chlapec trpí expresivní poruchou řeči a psychosociální deprivací. Řeč

je nesrozumitelná, dysláická, stále dochází na logopedii. Zdá se, že porozumění je na lepší úrovni, na většinu otázek nedokáže odpovědět verbálně, ale obsah odpovědi naznačuje správně gestem. Orientuje se v základní škále barev a číselné řadě od 1 – 5. Poskládá část obrázků z jednotlivých částí. Tužku drží v pravé ruce, úchop se blíží normě.

- **Údaje o dítěti vyplývající z dokumentace Dětského domova Zlín – Lazy**

Hodnocení programu rozvoje osobnosti 2009/2010

U Michala nadále dochází k afektivnímu chování, kdy ubližuje ostatním dětem, ničí majetek kolem něj, hlasitě křičí a používá vulgarismy. Tyto stavy se projevují i ve škole, kde začal napadat své spolužáky. U Michala se projevují velké výkyvy nálad, většinou se projevuje agresivně, ale také má okamžiky, kdy je velmi přátelský, veselý a rád se zasměje. V pracovních činnostech je šikovný, jen je u něj nutná vysoká míra motivace, jinak na danou činnost reaguje negací.

- **Program rozvoje osobnosti dle ŠVP 2010/2011– „Pomoz mi, abych to dokázal sám“**

Člověk a komunikace	reagovat na oslovení jménem, znát své jméno, oslovovat jménem kamarády, správně titulovat dospělé osoby, pracovníky
	umět pozdravit, poděkovat, požádat (verbálně/nonverbálně)
	orientovat se ve vztazích k nejbližšímu prostředí, rozlišovat osoby dle pohlaví (chlapec/dívka, muž/žena), věku (dítě/dospělý) a sociální role (žák/pedagog), rozlišovat komu tykat, vykat
	poznat grafickou podobu hůlkového písma, základní škála písmen ve jméně (správně pojmenovat, přiřadit, rozlišit první písmeno jména)
	návaznost na práci logopedky, vzájemná spolupráce
	využívat systémy augmentativní a alternativní komunikace, znak do řeči
	využívat jednoduché a spontánní tématické hovory, adekvátní odpovědi na dané téma
	komunikační počítačové hry a programy

Člověk a jeho svět	poznat, řadit, skládat a třídit předměty dle velikosti, barevné a tvarové odlišnosti – námětové hry
	diferencovat barvy, pojmenovat základní barevnou škálu
	rozvíjet manipulaci s předměty, úchopy předmětů různých tvarů a velikostí
	procvičovat soustředěné zrakové vnímání, koordinaci ruky a oka pomocí her, stavebnic
	rozlišovat jednotlivé chutě potravin, ovoce, zeleniny, nápojů - ochutnávka, využití v praxi - vaření
	vnímat prostor, rozlišit směrovou orientaci ve známém prostoru
	rozeznat roční období dle základních znaků - umět poznat základní charakteristické znaky
	rozšiřovat znalosti při výletech, návštěvách výstav
Umění a kultura	rozvíjet kladný vztah k hudbě, rozvíjet schopnost soustředit se na poslech hudby
	zvládat správnou intonaci a melodii, zařazovat intonační a melodická cvičení
	zvládat jednoduchá rytmická cvičení; vnímání rytmu, samostatná rytmizace, rytmizace říkadel, využití hry na tělo a orffova instrumentáře
	poznávat, rozlišovat a napodobovat různé hudební i nehupební zvuky
	rozvíjet hudebně pohybové základy, pohyb dle rytmického doprovodu, zařazovat jednoduchá taneční cvičení a pohybové hry
	zvládat základní dovednosti pro práci v prostoru, zařazovat modelování, tvarování, stříhání, lepení, práci s textiliemi a přírodními materiály
	uplatňovat vlastní fantazii a představivost
	účast v kroužcích – hudebně-dramatický, muzikoterapie, country, arteterapie

Člověk a zdraví	prevence zdraví - stravování, výživa, vitaminy, správně se oblékat
	rozvíjet motoriku, rovnováhu a koordinaci pohybů s přihlédnutím ke specifické postižení
	uplatňovat zásady správného dýchání, zařazovat dechová cvičení
	zvládat uvolnění a zklidnění organismu při relaxačních cvičeních
	zvládat pohyb v terénu při pobytu v přírodě a vycházkách
	zvládat plavání za pomoci různých pomůcek, rozvíjet základní plavecké dovednosti – pravidelné plavání v lázních, dechová cvičení, správné chování ve vodě
	škola v přírodě, pobyt na horách, u moře, dětské tábory, prázdninové pobyty
	zvládat základní manipulaci s míčem a drobným sportovním náčiním
Člověk a svět práce	zvládat obouvání a zouvání bot, rozlišit pravá x levá bota
	základní hygienické návyky – mytí rukou, použití WC, čištění zubů - správné opláchnutí
	zvládat osobní hygieny při sprchování, manipulace se sprchou, regulace vody, rozlišení teplá/studená voda, rozeznání jednotlivých částí těla
	nácvik samostatného stolování, příprava nádobí, příborů, rozlévání nápojů
	zvládat drobné domácí práce; základní úklid, vysávání, utírání prachu, praní drobného prádla, rovnání předmětů, úklid hraček
	zvládat převlékání ložního prádla
	udržovat pořádek ve svých věcech a ve svém okolí
	příprava školního a domácího oblečení, úklid špinavého prádla

- **Současný stav dítěte**

U Michala i přes změnu medikace dochází nadále k silným projevům nežádoucího chování. Chlapec je impulzivní, a ke spuštění afektu není většinou vážnější důvod. Nedokáže se koncentrovat na žádnou činnost, po chvíli ho vždy přestane bavit. I při sledování TV je neustále slyšet, vykřikuje. Velmi rád poslouchá hlasitou hudbu, u které se dokáže velmi uvolnit a zklidnit.

5.4 Pozorování 2

Chlapec: Michal, rok narození: 1999

Pozorování bylo prováděno v kroužku dramatického tance (country tanec), trvalo po dobu 6 měsíců v intervalu jednou do týdne. Zúčastňoval jsem se tohoto kroužku jako pomocný pedagog.

Pozorování bylo zaměřeno na celkové chování tohoto chlapce, vzhledem k tomu, že Michal je chlapec s poruchou chování, a v kolektivu se projevuje dosti agresivně, dokonce i napadá své vrstevníky.

Pozorování bylo hlavně zaměřeno na spolupráci Michala s ostatními dětmi v kroužku, na zvládnání jeho agresivity a na míru spolupráce s pedagogem. Také bylo pozorováno, jakým způsobem jsou rozvíjeny chlapcovi dovednosti a schopnosti. Zda je chlapec ochoten provádět požadované úkony, a to protože v každodenních situacích je dítě velmi vzdorovité a neplní instrukce zadávané výchovnými pracovníky. Dále bylo pozorování zaměřeno na rozvoj osobnosti v jednotlivých oblastech ŠVP, zejména v oblastech „Člověk a jeho svět“, „Umění a kultura“.

Michalovo chování bylo v průběhu kroužku dosti odlišné od běžných situací. Chlapec byl ochoten se zapojit a soustředit se na požadavky, které byly na něj kladeny. Velmi zajímavé bylo, kdy ze začátku měl chlapec v tanečních vystoupeních spíše menší role. Výchovný pedagog, který tento kroužek vede, chtěl nejprve vyzkoušet, jakým způsobem bude chlapec spolupracovat, zda udrží jeho pozornost a zájem po celou dobu zájmového kroužku.

Michal byl však velmi šikovný a zjistilo se u něj zvláštní nadání pro dramatické znázornění tance. V menších tanečních rolích začal chlapec doslova vynikat, bylo na něm vidět, jak moc jej tento tanec nadchnul a že je ochoten se učit nové taneční kroky. Chlapec byl velmi chválen, což jej velmi motivovalo a měl pocit, že je výjimečný. Do kroužku docházel s velkým nadšením a měl radost pokaždé, když byl úspěšný. Také se během pozorování stalo, že chlapec dorazil do kroužku unavený a bez nálady. Tato únava vznikla v průběhu vyučování, chlapec nebyl ochoten spolupracovat, vedoucí tohoto kroužku jej nepřepínal a nechal jej se jen dívat.

Po půl ročním navštěvování tohoto tanečního kroužku byl Michla tak šikovný, že byl obsazen do hlavní role dramatického představení. Děti z tohoto kroužku s tímto představením vystupovali a účastnili se různých soutěží, kde sklidili nemalé úspěchy.

5.4.1 Závěr pozorování

Tento kroužek je pro chlapce důležitý a to hlavně v oblasti problémového chování, které je zde minimalizováno. Michal se plně soustředí a svou přebytkovou agresivitu vybíjí pohybem (tancem), což je pro něj ta nejlepší varianta. Chlapec je v kroužku soustředěný, nemá potřebu nikomu ubližovat či se stranit společnosti dětí. Co se týče zapojení Michala do kolektivu, v tomto kroužku si vytváří pro něj prospěšné sociální vztahy se svými vrstevníky. Ostatní děti, které se často Michalovi straní a to hlavně ze strachu, že na ně bude agresivní, se s ním rádi baví, chválí jej a uznávají.

Uznání a sociální uplatnění je jedna ze základních lidských potřeb, což znázorňují na Maslowově pyramidě základních lidských potřeb. V tomto kroužku Michal uspokojuje i nejvyšší potřebu v Maslowově hierarchii potřeb a to potřebu seberealizace.

Maslowova pyramida potřeb (<http://cs.wikipedia.org>)

Potřeba seberealizace

Potřeba uznání, úcty

Potřeba lásky, přijetí, spolupříčinnosti

Potřeba bezpečí a jistoty

Základní tělesné, fyziologické potřeby

Uspokojování těchto základních lidských potřeb vede k celkové spokojenosti člověka, a proto je pro Michala tento kroužek tak důležitý. Je to skvělá příležitost, kde nenucenou formou a hlavně formou hry dochází k celkovému zklidnění a uspokojení dítěte.

V oblastech ŠVP bylo dosaženo jistých pokroků. Zejména v oblasti „Člověk a jeho svět“, kde si Michal zlepšoval svou jemnou i hrubou motoriku a celkové pohyby těla. Také si procvičoval koordinaci pohybů oka a ruky, to vše formou nacvičování dramatického tance, tudíž nevnímal, že se učí novým dovednostem

a s radostí tyto pohyby prováděl. Další oblastí, kterou si v průběhu zájmového kroužku osvojil, byla oblast ze sekce „Umění a kultura“, ve které se zaměřujeme na rozvoj kladného vztahu k hudbě, rytmických a hudebně pohybových základů. Chlapec zde rozvíjel svou fantazii a představivost.

5.5 Kazuistika 3

Dívka: Alena, rok narození: 1999

5.5.1 Rodinná anamnéza

- Matka: narozena 1977
- Otec: neznámý
- Sourozenci: bratr Tomáš (2003)

Dívce byla nařízena ústavní výchova na žádost matky, která uvedla, že Alenu nezvládá, nedokáže si s ní poradit a je od ní bita. Matka je svobodná, má syna Tomáše a není schopna ani ochotna výchovu dívky zajišťovat, protože ji fyzicky a mentálně nezvládá. Nad výchovou Aleny a Tomáše byl v roce 2004 stanoven dohled. Matka je evidována jako uchazeč o zaměstnání, podporu nepobírá a jsou ji vypláceny dávky v hmotné nouzi. Alena byla umístěna do Dětského domova, Základní školy speciální a Praktické školy Zlín (2008), kde pobývá do současnosti.

5.5.2 Osobní anamnéza

- **Diagnóza zdravotního stavu**

Těžká mentální retardace; porucha metabolismu, psychomotorická instabilita, porucha chování, opožděný a nerovnoměrný psychomotorický vývoj.

- **Lékařská péče**

V kontrolách neurologie, pedopsychologické ambulance, gastroenterologické ambulance.

- **Zpráva z psychologického vyšetření**

Alena bez potíží navazuje sociální kontakt, ochotně přijímá předkládané úkoly a v mezích svých možností se je snaží plnit. Pozornost je velmi krátkodobá, spontánně bez vyzvání jednoduše pojmenovává, komentuje nabízené obrázky, pomůcky. Vyjadřuje se jednoslovnými větami, řeč je dysláická. Nachází pojmy k jednotlivým obrázkům, eventuálně gesty vyjádří jejich znalost. Dívka s chronologickým věkem 12 let aktuálně dosahuje úrovně 3 let. Intelektový vývoj probíhá rovnoměrně na stupni těžké mentální retardace. Pozitivní je zejména relativně dobrá úroveň komunikačních dovedností a snaha dívky při získávání nových znalostí a dovedností.

- **Údaje o dítěti vyplývající z dokumentace Dětského domova Zlín - Lazy**

Hodnocení programu rozvoje osobnosti 2009/2010

U Aleny došlo k velkému pokroku v oblasti hygieny, začíná zvládat úkony běžné denní potřeby. Také ranní pomočování je již jen ve výjimečných situacích. Do rodiny Alena jezdí už jen 1x za měsíc, což se pozitivně projevilo na jejím chování. Je velmi komunikativní, ráda si povídá s dětmi i dospělými, které sama vyhledává. Ráda kreslí, poslouchá hudbu, zvládá samostatnou jízdu na tříkolce.

- **Program rozvoje osobnosti dle ŠVP 2010/2011 – „Pomoz mi, abych to dokázal sám“**

Člověk a komunikace	reagovat na oslovení jménem
	uspokojovat základní životní potřeby; sdělit své pocity a přání (verbálně, nonverbálně) s využitím komunikačního deníku
	umět pozdravit, poděkovat, požádat (nonverbálně) podle schopností – využití systému obrázků, piktogramů, symbolů, znak do řeči
	znát ostatní členy své výchovné skupiny a její výchovné pracovníky
	podle možností a schopností navazovat kontakt a adekvátně reagovat na druhé
	orientovat se v nejbližším prostředí; vnímat prostor
	koncentrovat se na určitou činnost
	návaznost na práci logopedky, vzájemná spolupráce

Člověk a jeho svět	rozvíjet manipulaci s předměty, úchopy předmětů různých tvarů a velikostí
	poznat, rozlišit a napodobit různé zvuky
	rozlišovat zvuky spojené s denním životem a nebát se nepříjemných zvuků/bouřka/
	rozlišovat a určovat zvuky podle směru, délky, intenzity
	rozlišovat a vyjádřit (verbálně/nonverbálně) libé a nelibé chutě
	rozeznat roční období dle základních charakteristických znaků s pomocí, návodem, předlohou
	rozšiřovat znalosti při výletech, návštěvách výstav
Umění a kultura	rozvíjet kladný vztah k hudbě, rozvíjet schopnost soustředit se na poslech hudby
	zvládat správnou intonaci a melodii, zařazovat intonační a melodická cvičení
	poznávat, rozlišovat a napodobovat různé hudební i nehudební zvuky
	vnímat základní vztahy mezi barvami, pracovat s barevnými kontrasty s dopomocí
	využití různorodých tradičních i netradičních materiálů a jejich kombinací, využití netradičních výtvarných technik
	účast v kroužcích – hudebně - dramatický, muzikoterapie, country
	využití loutek, maňásků, prstového divadla – improvizace
	rozvíjet hudebně pohybové základy, pohyb dle rytmického doprovodu, zařazovat jednoduchá taneční cvičení a pohybové hry

Člověk a zdraví	prevence zdraví - stravování, výživa, vitaminy, správně se oblékat
	motivace k motorickému cvičení a pohybovým aktivitám, pravidelný pohybový režim
	rozvíjet motoriku, rovnováhu a koordinaci pohybů s přihlédnutím ke specifické postižení
	zvládat uvolnění a zklidnění organismu při relaxačních cvičeních
	zvládat základní manipulaci s míčem a drobným náčiním
	škola v přírodě, pobyt na horách, u moře, dětské tábory, prázdninové pobyty
	zvládat plavání za pomoci různých pomůcek, rozvíjet základní plavecké dovednosti – pravidelné plavání v Městských lázních
	posilování koncentrace, odreagování napětí a překonávání únavy
Člověk a svět práce	zvládnutí základních sebeobslužných činností
	zvládat svlékání a oblékání oděvu – podle potřeby s dopomocí
	základní hygienické návyky – mytí rukou, použití WC, čištění zubů s dohledem, dopomocí
	zvládat osobní hygienu při sprchování s dohledem, dopomocí, rozlišení teplá/studená voda, rozeznání jednotlivých částí těla
	nácvik samostatného stolování, příprava nádobí, příborů - s pomocí
	kroužek vaření – jednoduché pracovní činnosti při přípravě pokrmů, estetika stolování - s pomocí
	udržovat pořádek ve svých věcech a ve svém okolí
	příprava školního a domácího oblečení – s pomocí

- **Současný stav dítěte**

Alena je nyní velmi komunikativní má navázány pro ni velmi prospěšné sociální vztahy jak se svými vrstevníky, tak s odborným personálem. Alena začala také vyjadřovat svůj názor více než před tím. Je velmi aktivní a ráda se účastní zájmových kroužků i společenských akcí. Velmi ráda poslouchá hudbu a věnuje se tanci.

5.6. Pozorování 3

Dívka: Alena, rok narození: 1999

Pozorování u Aleny bylo prováděno v průběhu zájmového kroužku muzikoterapie a trvalo 6 měsíců. Tento kroužek vede odborný terapeut, účastní se jej kolem 10 dětí. Muzikoterapie probíhá každý týden.

Pozorování bylo zaměřeno hlavně na soustředěnost dívky, na její míru aktivity v kroužku. Také byla pozorována spolupráce Aleny s ostatními dětmi a tolerance, kterou bude k ostatním dětem projevovat. Pozorování bylo zaměřeno i na rozvoj osobnosti v oblastech ŠVP. Hlavně v sekcích „Člověk a jeho svět“, „Člověk a zdraví“, „Umění a kultura“ a v dalších neméně důležitých oblastech.

Celková muzikoterapie je sama o sobě velmi dobrou terapeutickou metodou, kdy u dětí dochází k naprostému uvolnění pomocí hudby.

Ze začátku, kdy Alena začala navštěvovat tento kroužek, nebyla příliš průbojná, do skupinky se sice zapojovala, ale vždy raději zůstávala v pozadí. Pokud si mohla vybrat, vždy si zvolila ten nejméně náročný nástroj, jako je rumba koule, dřívka atd. kdy není zvuk, který nástroj vydává příliš slyšet, a proto mohla jednoduše splynout s davem.

V každé této hodině muzikoterapie je však část, kdy každé dítě dostane svůj africký buben a společně hrají různé rytmy a melodie. V této části muzikoterapie se ze začátku Alena velmi neprojevovала, málokdy se zapojila. Údery do bubnu byly velmi tiché a neznělé. Avšak po pravidelném navštěvování tohoto kroužku se začala Alena více projevovat, buben si osvojila a zjistila, že pokud se bude více snažit, bude chválena. Velmi častými pochvalami a vhodným motivováním Alenu opustil stud a začala se naplno projevovat. V průběhu muzikoterapie se také děti učí vyjadřovat své nálady a pocity. Díky tomuto jsme mohli rozpoznat jakou náladu momentálně Alena má, zda je smutná, nebo zda je veselá, má strach a další emoce, které jsou jednoduše pomocí hudby rozpoznatelné. Také pomocí hudby začala Alena více komunikovat se svými vrstevníky, naučila se zdravit pomocí hudby, ale také společně spolupracovat, protože pokud chtěla vytvářet určité rytmy, musela být k ostatním dětem ohleduplná a tolerantní.

5.6.1 Závěr pozorování

Tento kroužek má na osobnost Aleny dobrý vliv, pomáhá jí rozvíjet jemnou i hrubou motoriku těla a upevňuje její soustředěnost. Alena se zde naučila spolupracovat s ostatními lidmi, vytvořila si pro ni prospěšné sociální vztahy. Odbourala svůj prvotní stud a nechutenství. Začala se otevřeně vyjadřovat před svými kamarády, což před tím dělala jen s velkými obtížemi. Začala také komunikovat s personálem. Pokroky byly zaznamenány i v návaznosti na ŠVP a to hlavně v oblasti „Člověk a komunikace“, kdy Alena začala více komunikovat se svými vrstevníky a velmi dobře začala reagovat na své jméno. V sekci „Člověk a jeho svět“ se objevily velké pokroky zejména, co se týče úchopů různých předmětů a manipulaci s nimi. Také si zde začala osvojovat vyvozování různých rytmů a rozpoznávání zvuků z běžného denního života a zároveň potlačila zbytečný strach ze zvuků přírody (bouřka). Ne malé byly také úspěchy v oblasti „Člověk a zdraví“ kdy se Alena naučila při hudbě plně uvolnit a relaxovat.

6 ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak a do jaké míry ovlivňuje způsob trávení volného času děti s mentální retardací, což se mi povedlo splnit. Zjistil jsem, jak moc je využití volného času důležité pro celkovou osobnost dítěte. Volný čas je velmi důležitý i pro děti intaktní a o to více je důležitý pro děti s mentální retardací. Potvrdil jsem si známý výrok J. Á. Komenského „Škola hrou“. Je opravdu velmi zajímavé, že pokud si dítě může zvolit, co a jak se bude učit, provádí tuto činnost s radostí a nadšením.

V průběhu volnočasových aktivit se děti více uvolní a dávají průchod svým emocím a pocitům. Celkově se mi podařilo poukázat na to, že děti v zájmovém kroužku, které si sami zvolí, jsou velmi spokojené, dokážou se otevřít a komunikovat s lidmi okolo sebe.

Také mají kde vybit svou přebytečnou energii, která pokud se nahromadí, může vést u dětí ke zvyšování agrese. Volnočasové aktivity mají velký význam pro děti s mentálním postižením, pro jejich současný i budoucí život a uplatnění.

Při mém pozorování jsem narazil na zajímavý fakt a to, že je velmi důležitá osobnost dítěte, které kroužek navštěvuje, ale neméně je důležitá osobnost pedagoga a výchovného pracovníka, který tento zájmový kroužek vede. Tohoto faktu jsem si všiml při pozorování zájmového kroužku, který byl v průběhu mého pozorování veden dvěma různými pedagogiky. Tito pedagogové se střídali po týdnu, jednalo se o kroužek country tanců. Bylo velmi zvláštní pozorovat, jak odlišně kroužek probíhá pod vedením zkušeného pedagoga na rozdíl od výchovného pracovníka, který nemá zdaleka tolik praxe. Avšak problém nebyl jen v nedostatku praxe, ale také v přístupu k dětem. Nemohu říci, že by jeden z přístupů byl nepedagogický nebo snad špatný, ale také jsem si nemohl nevšimnout, že se pod vedením výchovného pracovníka děti neuvolní natolik jako pod vedením zkušeného pedagoga. Jde zde hlavně o celkovou osobnost pedagoga. Proto musím říci, že ne každý člověk by měl být pedagogem.

Díky tomuto problému, který jsem vypožoroval, příště bych však mé pozorování zaměřil více na osobnost pedagoga, osobnostní složky, na celkové vystupování a vlastnosti, které by měl správný pedagog mít. Pedagog velmi ovlivní chování a celý život dětí, které vychovává. Proto je jeho osobnost neméně důležitá.

„Člověk se stává člověkem pouze výchovou a není ničím, jenom tím, co z něj výchova udělá.“ Komenský

SEZNAM LITERATURY

DOLEJŠÍ, M. *K otázkám psychologie mentální retardace*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1973. 184 s. 08-051-73.

MARKOVÁ, Z., STŘEDOVÁ, L. *Mentálně postižené dítě v rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 128 s. ISBN 14-340-87.

MATĚJČEK, Z. a kolektiv. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-304-8.

MICHALÍK, J. *Vybrané kapitoly z práva pro sociální pracovníky středisek výchovné péče a zařízení ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2007. 168 s. ISBN 80-86856-23-2.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6 (brož.).

PÁVKOVÁ, J. a kolektiv. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 2001, 229 s. ISBN 80-7178-569-5.

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. 404 s. ISBN: 80-7315-120-0.

PIPEKOVÁ, J. *Kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2004. 77 s. ISBN 80-86856-01-1.

PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. 1. vyd. Brno : MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

PRŮCHA, J. a kolektiv. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN: 80-7178-772-8.

REUYSOVÁ, E., VIEOFFOVÁ, H. *Jak s dětmi trávit volný čas*. Praha: Portál, 1996. 202 s. ISBN: 80-7178-073-1.

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. 3. aktualizované a přepracované vyd. Praha: Portál, 2006. 200 s. ISBN 80-7367-060-7.

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2000. 184s. ISBN 80-7178-506-7.

ŠVARCOVÁ, I. Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče. Praha: Portál, 2003. 192 s. ISBN 80-7178-821-X.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

VALENTA, M., KREJČÍŘOVÁ, O. *Psychopedie – didaktika mentálně retardovaných*. Olomouc: VUP, 1992. 120 s. ISBN: 80-7067-211-0.

VALENTA, M., MÜLLER, M. *Psychopedie*. Praha: Parta, 2003. ISBN 80-7320-063-5.

VÍTKOVÁ, M. a kolektiv. *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Brno: Paido, 2004. 464 s. ISBN 80-7315-071-9.

Internetové zdroje:

LEČBYCH, M.. *Od samostatnosti k samotě In Dobromysl* [online], [cit. 2. 5. 2007].
Dostupné na [www.dobromysl.cz /citarna/zajmy-a-volny-cas.htm](http://www.dobromysl.cz/citarna/zajmy-a-volny-cas.htm)

www.wikipedia.org

www.uzis.cz

www.orel.cz

www.msmt.cz

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Tomáš Hradil
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	PhDr. Zuzana Tichá, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Mimoškolní zájmová činnost u dětí v dětských domovech
Název v angličtině:	After-school spare-time activity of the children in children's homes
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá vlivem volnočasových aktivit na děti s mentálním postižením. Teoretická část je zaměřena na vymezení pojmů mentální retardace a specifika dětí s mentálním postižením při trávení volného času. Popsán je i fragment organizace ve vztahu k poskytování volnočasových aktivit, v návaznosti na funkci dětských domovů. V praktické části je proveden výzkum pomocí dlouhodobých pozorování využívající tři kazuistik vybraných jedinců.
Klíčová slova:	Mentální retardace, volný čas, zájmové kroužky, děti z dětských domovů, případová studie, pozorování
Anotace v angličtině:	Bachelor thesis is focused in to the influence of leisure-time activities children with mental disability. Theoretical part is dependent on definition of mental retardation and the specification of children with mental disabilities in leisure-time activities. One of the fragments of the thesis describes typical organization which could provide the leisure-time activities and

	function of institutions for children with ordered institutional education. Practical part is performed to long time research of observation which is connected to the three case studies of mental retardation human subjects.
Key words:	mental retardation, leisure-time activities, hobby club, children from childhood houses, case studies, observation
Rozsah práce:	55 s.
Jazyk práce:	CZ